

Egy vízbefúlt emlékiratai

Csernovic

Csernovichoz nagyon mélyen kötődöm, meg is tudom mondani mennyire: úgy két méter mélyen. Ennek a városnak a temetőiben vannak eltemetve a nénikéim, a nagymamám, az apám, a bátyám. És még most is ebben a városban él a sógornóm – sajnos már özvegyen – és az unokaöcsém.

Én 1970-ben hagytam el ezt a várost. Ennek nagyon egyszerű oka volt: Miután befejeztem anglisztikai tanulmányaimat a romanisztika-germanisztika karon, nem találtam munkát a városban. Mint az impérium többi részét, abban az időben Csernovicot is a vasfüggöny vette körül. Volt ugyan a városban egy üdülőtelep, ahova időnként külföldi turisták is betévedtek, én azonban már ifjúkoromban is hadilábon álltam a KGB-vel, ezért aztán nem engedtek a közelükbe. És volt még egy további ok is: Fiatal voltam és ambiciózus, rettenthetetlenül néztem a jövőbe, és mindenekefelett szerettem a költészetet. Azt hittem, hogy ez a vonzalom kölcsönös. Úgy éreztem, fel vagyok készülve bármelyik nagyvárosra, és mindenütt kitörő lelkesedéssel fogadnak majd. Ebben tévedtem.

Mégis otthagytam ezt a várost. És 35 éve nem tértem oda vissza. Egyszerűen nem vagyok képes még egyszer odautazni, még ha Kijevben járok, akkor sem. Tudom, hogy meg kell tenni azt, amitől fél az ember, hogy el kell menni azokra a helyekre, amelyektől fél, hogy ily módon küzdje le a félelmét. De talán nem is félelem ez, inkább rossz érzés? Mint amikor 40 év után találkozol össze egy nővel, akibe valamikor szerelmes voltál. Mit mondasz? Buta közhelyeket, „Helló, hogy vagy?”. Kérdezem meg a várostól: „hogyan vagy”? Kétkedően néz majd rám és azt feleli: „Hogy vagyok? Figyelj, nélküled is egész jól megvoltunk.” Tényleg nem szeretnék a kisvárosi Plutarkhosz nyomdokába lépni, aki azt mondta: „Ami engem illet, egy kisvárosban élek, és hogy ne legyen még kisebb, itt maradok szívesen”. Csernovic nekem mindig kicsi marad, mint légy a borostyánban – beledermelve az emlékezetbe, hozzátapadva a történelemhez. Mint a lasztextnadrágok, amiket gyerekkorunkban úgy szerettünk.

Első találkozásom a várossal nagy élmény volt számomra. Korai gyermekéveimet a Bajkálon túli Csitában töltöttem. Ez volt életem fekete-fehér korszaka, az abszolút, reménytelen téli sötétség időszaka. Apám a „Harcra kész” című katonai újságnál dolgozott. Sokat volt beteg, nehezen viselte a Bajkálon túli klímát. Végül leszerelték a hadseregéből, és akkor Csernovicba költöztünk, ahol a mamám családja élt. Így kerültem a Bajkálon túli fekete-fehér filmből a távoli mediterrán vidékre. Azt mondják, az emigránsok kultúrsokkon mennek keresztül, én ezt a saját emigrálásom során megúsztam, mert Csernovic-al immunitást szereztem. A Csitából Csernovicba költözéssel viszont egy érzelmi – és a magam gyermeki módján – erotikus sokkon estem át.

Hirtelen egy színes filmben találtam magam, ahol ragyogóan sütött a nap, és ahol észvesztő volt az alma, körte és a kajsi illata – így hívják Bukovinában a sárgabarackot. Ennek az érzelmi feltöltődésnek máig érzem a szívmelegítő hatását. Valószínűleg ez az, ami mindig újra visszahúz, ha nem is Csernovicba, de olyan helyekre, ahol hasonlóak az illatok, hasonló a levegő, hasonló a napsugarak fénytörése: az isztambuli temetőkbe, a toszkánai dombokra, a közeli mediterrán tájakra.

Gyerekkoromban az egész várost bekarikáztam „kis Adler” biciklimen, és a meredek utcáknak és a kis Adleremnek köszönhetően megnyílt előttem annak a kifejezésnek a mélyebb értelme, hogy valaki „a nyaka közé szedi a lábát”. Gyalog is szívesen járkáltam Csernovicban. Megvoltak a kedvenc útvonalaim. A Lermontov úton laktunk, ami a Kobiljanszkaja útba torkollott. Ha a Lermontov úton elindul az ember fölfelé, átszeli a volt Lenin utat a villamosínnel, azután keresztül megy a bevásárlóközponton, amit akkoriban Paszszáznak hívtak – valószínűleg ma is úgy hívják –, és áthalad két további keresztutcát, amíg eljut az egyetem aulájáig, akkor azon a sarkon találja magát,

ahol az első randevúim voltak. Volt még egy másik, egy drámaibb útvonalam is. Elindulsz a Kobiljanszkaján lefelé, egészen a Fötérig, ott balra fordulsz a volt zsinagóga felé, amit nem a román fasiszták romboltak le, hanem a bolsevikok robbantottak fel – most egy mozi van a helyén –, elmész a mozi mellett, belépsz a sarkon a patikába, nem tudom, megvan-e még. Mindenesetre a 60-as évek elején, amikor az apám az első szívinfarktust kapta, minden nap elrohantam ebbe a patikába, és két oxigénpárnával tértem haza. A város idősebb lakói még emlékezhetnek egy oxigénpárnás fiúra, aki menetrendszerűen viharzott át lélekszakadva nap mint nap a városon. Ez a fiú voltam én.

Miben különbözött Csernovic a többi ukrán várostól?

Miben különbözött Csernovic a többi ukrán várostól? Az ötvenes évek végén még ott élt ebben a városban egy maroknyi osztrák zsidó. Ők mások voltak, mint a többiek, leginkább a korabeli jampecoktól különböztek szembeszökően. A jampecok mind ugyanazt a szerelést viselték: viharkabátot, fehér sapkát szürke csíkokkal. A maroknyi osztrák zsidó viszont elnyűtt sötétkék velúrkalapot hordott, kétsoros szürke halszállás kabátot, kitaposott hegyes orrú félcipőt és tompán csillogó márvány mandzsettagombot – mindez régimódi volt, majdhogynem archaikus, egyszerűen, de stílusosan néztek ki! Csernovic ez a konzervált osztrák zsidó maradt a számomra, aki egy időgéppel a szovjet rezervátumba vetődött. A 20. század második felében Csernovic érintetlen maradt az európai divat változásaitól, mint ezek a velúrkalapok és kétsoros kabátok; de stílusos város maradt, könnyed, bár elszegényedett város.

Csernovic zsidó város volt a szovjet impériumban. Egyébként a német irodalomban is mindig „zsidóként” emlegetik. Az 50-es évek közepén a lakosságnak csak az egyötöde volt zsidó, és közülük is az osztrák zsidók voltak a legkevesebben, a többség Besszarábiából származott. De a zsidóknak nagyon erős a kisugárzása, a mágneses tere. Még ha nagyon kevesen vannak is – adott esetben éppen harmincezen –, megadják a hangütését a városnak. Már gyerekkoromban is tudtam, hogy Kijevben, Moszkvában, Leningrádban élnek zsidók, de a nagyvárosi zsidók mind olyan tiszteletre méltónak tündek a szememben, olyan gazdagnak és feltörekvőnek, míg Csernovicban minden lehetséges fajta zsidóval lehetett találkozni – késelőkkel, szajhákkal, feketézökökkel, csodagyerekekkel; az utcákon olyan zsidók is grasszáltak, akik tiltott matzét (zsidó húsvéti kenyert) hordtak a púpjukban. Persze nemcsak zsidó alvilág volt ott – voltak például híres bokszolók és birkózók, akik kijutottak az olimpiára és a világbajnokságra is.

Gyerekként Izraelben éltem. Ezt az Izraelt Csernovicnak hívták. Ezt az apámtól hallottam először. Amikor azt kérdeztem tőle, járt-e már külföldön, azt válaszolta: „Most is külföldön vagyunk”. De hogy pontosan melyik külföldi országban, azt nem mondta meg. Izrael állam létéről elég korán tudomást szereztem. Még a legcsikorgóbban hidegháborús években is utaztak emberek Csernovicból Palesztinába örökre. Nagyon sajnáltam Izraelt – a 60-as években a zsidó néposztályok legalja vándorolt ki oda. Egyedülálló anyák taknyosorrú gyerekekkel, nyomorékok, akiket a kamrában hagytak szenvedni a drágalátos rokonaik, visszaeső bűnözők, költők, akik teljesen hiábavalóan jid-disül művelték a költészetet. Ez az ér, attól tartottam akkoriban, beszennyezheti Izrael tiszta forrását, amit zseniális zsidó kezek fakasztottak a pusztában.

A prolikkal és lúzerekkel ellentétben az én fiatalkori zsidó barátaim az iskola után Szibéria felé vették az irányt, és ott lettek 15 évesen a fizika vagy a matematika doktorai. Hogy miért választották éppen Szibériát, azon sokat töprengtem. Amikor egy kicsit elgondolkodtam rajta, beláttam, hogy Ukrajna az ő nem szeretett mostohagyermeküket elhajtotta Oroszország végtele-nül tágas messzeségeibe. Ez nagyon jól illett Verne Gyula kalandregényei-hez, amiket akkoriban faltam. A patakocská azonban egyre-másra megáradt,

KISS Noémi
Rongyos
ékszerdoboz.
Utazások keleten
Magvető, 2009

„Csernovic”
Magyar Lettre
Internationale, 58

REZZORI, Gregor
von
Egy antiszemita
emlékiratai
(Sziij Ferenc ford.)
Konkrét Könyvek,
2007

széles folyóvá változott, és végül kilépett a medréből. Amerika nem volt „bevett” irány Csernovicban. Mindenki Izraelbe ment. Akkoriban meg voltam arról győződve, hogy majdnem minden új izraeli személyes ismerősöm kell hogy legyen, mert mind csernoviciak voltak. Én olyan közel álltam ehhez az áradathoz, hogy végül engem is magával ragadott és elsodort. Izraelben mégis csak akkor jártam először, amikor már majdnem negyvenéves voltam. Meg kellett állapítanom, hogy ez egy hatalmas ország hatalmas népességgel. Ahol egyetlenegy ilyen csernovici „izraelivel” sem találkoztam össze, sem a Holt-tengernél, se Jeruzsálemben, sem Kefar Daromban.

Apámmal gyakran sétáltunk a városban

Emlékszem apám ismerőseire. Apám a „Szovjet Bukovina” című ukrán helyi lapnál dolgozott. Odesszában született, három nyelven beszélt – oroszul, ukránul és jiddisül, ami akkoriban úgy hozzátartozott Odesszához, mint lélegzéshez a levegő. Még jól emlékszem egy zsidó íróra, aki jiddisül írt – Meir Charatzra, aki később klasszikussá vált Izraelben. Magányos túlélő volt, akit elkerült a holokauszt, megszökött a gulágból – ült ott is. Ezt a megmaradót az ötvenes években örök nyugalomba akarták helyezni. Főnökei tudta nélkül megjelentetett néhány verset külföldön, egy lengyel zsidó újságban. Ezt aztán szépen megköszönték neki. Kapott egy fegyelmet a „Szovjet Bukovina” szerkesztőségében. Azt hiszem, apám ezen nem vett részt, különben Charatz nem jött volna rögtön oda hozzánk a szerkesztőségi párttaggyűlésről. És most ez a maradvány, ez a szürke kis veréb ott ült az asztalunknál és hallgatott. Később felolvasott nekünk verseket jiddisül. Sem a Harkovban felnőtt anyám, sem én nem értettünk belőle egy kukkot sem. Én 12 éves voltam, számomra a jiddis a szegény csöcselék zsargonja volt, az aljanépé, azoké, akik el voltak vágva a művelt rétegtől, varjúkárogás volt ez, nem nyelv. Most viszont hallhattam Meir Charatzot a verseit felolvasni; amit itt hallottam, úgy hangzott, mint a sas vjogása, és akkor értettem meg először a költészet küldetését: hogy szárnyakat adjon a nyelvnek. Ez a szárnyaló jiddis mindmáig itt cseng a fülemben.

Apámmal gyakran sétáltunk a városban, és útközben titokban megmutattam nekem tehetséges ukrán írókat, például Volodimir Babljakot és Roman Andrijasikot; én persze megbámultam őket, bár az apám rám szólt. Mindmáig látom magam előtt feszült arckifejezésüket – úgy néztek ki, mintha súlyos terhet cipelnének. Csak később, 1972-ben, amikor Kijevbe költöztem, a réműlettől dermedt Kijevbe, az ukrán tisztogatás utáni Kijevbe, akkor értettem meg, milyen súlyokat cipelt Babljak és Andrijasik, és miért haltak meg olyan hamar. Ezen kívül a nagy Ganove Choma városában éltem. Jól ismertem az öccsét, egy Bljumnak csúfolt retardált alakot, a bátyámnak volt barátja. Egyszer a kis verekedős Smok tévedésből orrba vágta. Csak aztán jött rá, hogy kire is emelt éppen kezét, és elrohant a Kobiljanszkajára, hogy bocsánatot kérjen Chomától. Choma meghallgatta, aztán unottan leütötte. Első lesittelése után Choma lecsérélte a mi kis városkánkat a szolid Lembergbe. Csak egy év kellett neki ahhoz, hogy ott is úgy táncoljon mindenki, ahogy ő füttyül. Akkor Németországba költözött, és Nyugat-Berlint hódította meg. Choma és Bljum derék fiúk voltak. Amikor megkeresték az első emigráns-milliójukat, kihozták beteg apjukat a Szovjetunióból az NSZK-ba, de 8000 méter magasságban megállt az öreg szíve, és a fiúk a reptéren már egy hullát fogadtak. Bljum a 40. születésnapját sem érte meg, meghalt agyutomban. Chomát Münchenben a saját emberei szúrták le, talán Tyimosa, talán Tengiz. Így süllyedt bele az egész család a csernovici mítoszokba és legendákba. Emlékszem Firára, az odaadó kurvára, „Lucsija” volt a művészneve. Róla álmodoztam 12 éves koromtól. Mire aztán eljött volna a vágyak tettekre váltásának ideje, adigra Fira eltűnt: az emigráció hulláma elsodorta egészen Haifaig, az ottani dokkmunkások és matrózok legnagyobb öröme és a helybeli kurvák nagy bánatára. Fira jelentősen alákinált a haifai áraknak, ami mit sem rontott szolgálatásai színvonalán.

A barátaim meg én faltuk a könyveket, de közben mégiscsak barbárok voltunk, Nem éreztük a talajt a lábunk alatt. Nem tudtuk, milyen aranyrögökön lépkedünk, milyen felbecsülhetetlen romokon járkalunk. Nem voltunk persze a szokásos barbárok, hiszen ott volt az orosz, az amerikai, a francia irodalom a hátunk mögött – az emlékezet, a történelmi, a kulturális emlékezet hiánya mégiscsak barbárság. Nem tehattünk róla. Megfosztottak minket ettől az emlékezettől. Paul Celanról akkor hallottam először, amikor Kijevből eljuttott hozzánk a híre. Csak ezután ismerkedtem meg Csernovicban olyanokkal, akik együtt jártak Celannal iskolába, akik jóban voltak vele. Emlékszem még, hogyan kerestem fel 1972-ben Mikola Basan kijevi költőt, aki a modern

líra művelője és ugyanakkor az Ukrán Kommunista Párt Központi Bizottságának tagja volt – egy másik csernovici ukrán költő, Moise Fischbein vitt el hozzá – és milyen megilletődve, milyen nagyrabecseléssel és tisztelettel beszélt Basan Csernovicról és Paul Celanról. A főváros többet tudott, és jobban értette a történelmet.

A régi Csernovicban kereszteződtek a kultúrák

A régi Csernovicban kereszteződtek a kultúrák. Paszternak egyik versében ez így szól: „Kiáltásoktól átjárt a levegő”. Csernovicban kiáltások járták át a levegőt, ásitások és sóhajtozás németül, jiddisül, ukránul, magyarul, románul, lengyelül, oroszul. A fotográfusok fényvel és árnyékkal dolgoznak, a komponisták hangok egymásutánjával, az írók a nyelvvel. Nem kell túl sok fantázia hozzá, hogy elképzeljük Csernovic gazdag nyelvi kultúráját, nyelvi tájképet. „A nyelvek huzatának” hívnám ezt. Ebből a polifóniából fakadt a költészet. A fővárosok fektetik le a klasszikus normákat, ott határozzák meg, mi a mérce. A vidék viszont a modernitás fővárosa. Mert a hátsorszámban ajzza fel a művelt ifjúságot. És mi egyéb marad neki, mint az elhajlás, a stílusterés, a kacskaringó, ami a szecesszió sajátja? A tetők és a homlokzatok kacskaringói jól letéríthetik az egyenes útról az ifjúságot. Heinénél található az a gondolat, hogy a hanyatlás korszakai szülik a szubjektivizmust. Ezt nyilván pejoratív megállapításnak szánta. Számomra ez viszont egyszerű ténymegállapítás. Ha valaki körül minden összeomlik – birodalmak, kánonok, nevek –, ki másra hagyatkozhatna, mint saját magára? Így válik valaki „szubjektivistává”, kezd a saját énjével bibelődni, önkényesen szakítani a realitásokkal, mert átjárja a „szubjektivizmus”.

A csernovici írók közül Gregor, helyesebben Grisa áll hozzám közel. Nem merem azt mondani, hogy irodalmilag áll hozzám közel – hiszen ő prózáíró, nem lírikus. Hivatalos neve Gregor, bár mindhalálig a gyerekkori nevén, Grisaként mutatkozott be. Ez az arisztokrata iróniája. Grisát valójában Gregor von Rezzorinak hívták. Csernovicot a szövegeiben mindig Tschernopolként emlegeti. Az életstílusa az, amiben közel áll hozzám. Nemrégiben Viktor Pivovarov, a ma Prágában élő orosz festőművész egy díszes tányért adott nekem ajándékba ezzel a felirattal: „derús melankólia”. Ennek a megtestesítője vagyok én az ő szemében. Azt hiszem, hogy Gregor – Grisa – von Rezzori volt ennek a derús melankóliának az igazi képviselője. Rádiós újságíróként dolgozott – mintegy 30 éve én is „az éter akrobatájaként” dolgozom –, recepteket írt, filmekben játszott, egy alkalommal nem kisebb hírességgel, mint Brigitte Bardot. Közelállt hozzám stílusban és temperamentumban, bár én persze nem vagyok hozzá fogható. Végül az itáliai életet választotta a németországi élet helyett, ott élt és ott is halt meg. Ez volt az ő útja – a távoli mediterrántól a közeli mediterránig.

Paul Celannál a szüneteket és a játékereteket szeretem. A szintaxist. Meg kellett élnie a szülei halálát egy román lágereben, később őt magát is kényszer munkára vitték. Akkoriban állt meg, gondolom, a szíve. Nála a játékeretek és a szünetek a szavak és a grammatikai konstrukciók között nem avantgárd művészi fogások, hanem a szívdobbanások közötti szünetek. És van még egy dolog, amiért Celannak hálás vagyok. Láthatatlan költő volt, egy fantomköltő. Vityebszk tetőtől talpig tele van chagallozva. Dublinban egyetlen lépést sem lehet tenni, hogy az ember bele ne botoljon egy Joyce-idézetbe. Celan verseiben, a legragikusabbakban sem lehet egyetlen nehéz sóhajtást sem hallani. Kortársaitól eltérően nem hagyott hátra semmit a javaiból, ormótlan bútorokat izzadság- vagy vérfoltokkal.

A csernovici építészlet a szovjet impérium disszidensének számított

Csernovic a nagy orvosok – Brafeld, Klein, Kroskin – városa is volt, ezek a nevek ismerősen csengenek minden csernovici fülének. Ezek az orvosok meghozták egy ítéletet, istenhez apelláltak, a saját istenükhöz, Aszklepioszhoz – és elérték az ítélet felülvizsgálatát, a megkegyelmezést. Ha Brafeld jött – a hucukok Brachfeldnek hívták – rákiabált a szüleiimre: „Nyissák ki az ablakot, engedjék be a hideget, ha nem akarják, hogy meghaljon a gyerekek!” És már ott sem volt. Ott lobogott utána a varázslóköpenye. Senki a régi vagy az új világban nem állított fel az övénel pontosabb diagnózist. A mi varázslóinknak különösen érzékeny antennákat és érzékelőket kellett növeszteniük, mert a birodalmi végeken a haladás netovábbja a röntgenkészülék volt és a Franckettű. Ha ma visszagondolok a csernovici varázslókra az ő atlaszköpenyükből, önkéntelenül hinni kezdek. Az én hitem a köptető szirup illata a gyerekszobában, az idegen ujjak hidege a bordák alatt, a sztetoszkóp nyoma a hátán.

Hogy is lehetnék még ateista azok után, hogy Brafeld, Klein, Kroskin átlépte a gyerekszobám küszöbét?

Nemcsak emberek válnak disszidenssé, városok is lehetnek ilyenek. A csernovici építész a szovjet impérium disszidensének számított. Aki elhaladt ezek előtt a házak előtt, vagy ezekben élt, azt akarva-akaratlanul megfertőzte ezeknek a szelleme. Csernovic városa maga volt disszidens, mert nekünk, a lakóinak leckét adott szépségből, szabadságból és kötelességtudásból. Ezen kívül Csernovic idézet is, mindenképpen egy másik korszakból származó idézet. Csak nagyon alapos kutatók képesek ezeket megfejteni. A két háború között ott élt nagy osztrák költők verseiből valók. Az ember úgy fut át ezen a városon, mint egy idézeten. És olvassa. Ez a város már nem létezik. De megmaradtak mondatfoszlányok, szócserpek, amelyek megragadtak a tudatban, és bekerültek a német és osztrák olvasók kultúrjájának sorába.

Van az a gyerekjáték, hogy „sóbálvánnyá” kell dermedni. A két háború között a csernoviciak sóbálvánnyá dermedtek. Az életük a normális mederben telt, senki nem várta vagy sejtette, hogy jön a vészidőszak. Ebben a városban mindenki olvasott, erről sok memoárt írtak, többek között Rose Ausländer. 1978-ban, amikor Németországba jöttem, egy barátnőm, aki egy német gimnáziumban tanít, felhívta Rose Ausländeret Düsseldorfban, és azt mondta neki: „Igaz, hogy nem ismerjük egymást személyesen, de azért hívom, mert egy orosz költő jött hozzám Csernovichból, és talán volna kedve vele találkozni”. Akkorra Rose Ausländer már rengeteg kitüntetést kapott, híres lett, klasszikus. Azt válaszolta: „Szívesen találkoznék vele, de beteg vagyok”. Akkor már tényleg súlyos érzülete volt, nem tudott írni, diktálnia kellett a verseit: de azt hiszem, volt még egy oka. Egyszer azt írta, hogy Csernovic egy

„elsüllyedt város”. Csernovic volt az ő Atlantisza. Ezért félhetett attól szerintem, hogy találkoznia kelljen valakivel, aki ennek az elsüllyedt városnak a mélyén élt és verseket írt. Mintha valaki elfoglalta volna az ő Atlantiszát. Az én fizikai jelenlétem, valamiféle beszélgetés versekről, vagy egyszerűen csak az a tény, hogy egyáltalán írtam verseket, megzavarta volna az elsüllyedt város kristálytiszta képét. Nem akart vízihullát látni.

Csernovicnak van egy titka. Ugyanakkor titokzatos is. Maradjunk egyelőre a titoknál. Vannak városok, amelyek nemcsak szerencsések, de rá is szolgáltak a szerencséjükre. Azokra a városokra gondolok, amelyeket isten legalább a szeme sarkából észrevett. De vajon miért figyelt fel rájuk? A kultúrának megvan a saját logikája, és a saját mágneses terei. Szóval isten vetett egy futó pillantást Csernovicra, vagy inkább futólag odahallgatva észrevett valamit, ami valamiféle suttozás volt, diftongusok és fonémák elegye, nyelvek váltakozása; ahogy ezt meghallotta, elcsodálkozott: micsoda aprócska pont, és milyen csodálatos szelek fújnak arrafelé! A nyelvek légárama. Ami pedig a titokzatosságot illeti, az bennünk van, magunkban. A képzeletünkéből fakad, emlékezetünk padlózatai és padlásai, és amíg ezek megvannak, addig Csernovic is megmarad titokzatos városnak.

1975-ben ezt írtam Csernovicról: „Az én Dublinom, az én Vityebszkek, az én kis városom”. Önkéntelenül is James Joyce-hoz és Marc Chagallhoz hasonlítottam magam. Nagyon magabiztos voltam. Nem sikerült eljutnom az ő szintjükre. Távolról sem. Csernovicnak azonban sikerült.

(Prága, 2008)

KARÁDI ÉVA FORDÍTÁSA
(Wespennest 160, 2011 május)

MIRCEA CĂRTĂRESCU

Bukarest nekem fényes tengeri csillag volt

Káprázat

Amikor a szőnyeg elkészült és már majdnem a plafonig ért a függőleges kereten, úgy néztünk bele, mint valami puha, ovális, mesésen cirádás rámajú tükörbe. Anyámmal összeölelkezve, izzadtan, arcunkat összenyomva mutogattuk egymásnak egy-egy részletét, grimaszokat vágunk, nyelvet öltöttünk a plüssben kimerevített arcmásunknak, vártuk, hogy az is úgy tegyen, de a nagy és fenséges anya, ölében a gyermekkel (ő, Mircișor az ovális középrészben aranylópapírt viselt, ami arra készítetett, hogy egészen odadugjam a fejemet, és megnézzem, nekem is ugyanolyan, csaknem a vállamig érő copfom van-e) csak elmélázva mosolygott, úgy látszott, a kisfia, miközben anyja szemét fürkészi, számol valamit apró, fényes ujjaskáin. Miután egy konyhakéssel levagdostuk a nyüstöt, anyám leterítette a szőnyeget, mint máskor, de nem mertünk bukfeneczeni rajta, csak nézegettük szóltanul, amíg a perspektíva miatt a testünkkel is ki kellett nyúlnunk a szemközti fal felé, aztán feltekertük és készülődni kezdtünk, hogy a gyárba vigyük. A visszaján furcsa volt a szövedék, az idegszálak fénylettek, míg a véresek lassú, féregszerű, gyűrűző mozgásba kezdtek, mint valami lusta, nagyon vékony giliszták. Anyám bement a téglapalotába, én meg kint maradtam a vesszőfonatú demizonok között, elfoglaltam magam a nagy, bozontos fekete kutyával, amíg kiszedegettem a bogáncsot a farkából. Azon töprengtem, hogy vajon anyám megint sírva jön ki az épületből, amelynek számomra nem is volt belseje, mert minden ház csak akkor öltött valódi testet, amikor én is beléptem oda, vagy történik valamiféle, a kicsi világra kupolaként boruló és a nyárfák lombjával keveredő azúr éghez méltó csoda. És lám, az ajtóban új és érthetetlen arckifejezéssel, vállán a színes műanyagzsákkal, de kartondobozok nélkül, ott állt anyám. Kézen fogott, és anélkül hogy egy szót szólott volna hozzám, gyalog tettük meg életemben az addig leghosszabb utat. Még amikor keresztmamámhoz mentünk gombócot enni és tévét nézni, akkor sem gyalogoltunk ennyit hazáig. Komor, keskeny utcákon barangoltunk, elhaladtunk a tikfaktól árnyas villák, a kovácsoltvas kerítések, a buszmegálló és üres stadionok mellett, mintha

anyámnak időre lett volna szüksége, hogy végiggondoljon ki tudja mit. Mint mindig, az utcák, az épületek, a villamosok és a járókelők most is csak akkor nyerték el konkrét alakjukat és valódi színüket, amikor a közelükbe értünk, mintha mi lettünk volna a villanykörte, és mi emeltük volna ki őket a szürke és meghatározhatatlan anyagú háttérből. Az a sáv, amelyen haladtunk, tőlünk kapta a megvilágítást, utánunk is őrizte még egy darabig, aztán lassan ismét kihunyott, elvesztette nevét és nyomát. De ahol gyakran jártunk, ott a színek, ahelyett, hogy eltűntek volna, még élénkebbek lettek, tiszták és fényesek, csak úgy áradt felénk a mennyei azúr, a sárga vakolat és az annyira zöld lomb, hogy belefájdult a szemem. Az akkori Bukarest nekem fényes tengeri csillag volt, a lakásunkkal a közepén, karjai a dudești-ciopleai Vasilica néniémhez, a Szűzanya-templom melletti keresztmamámhoz, a Colentina negyedbeli gyárhoz, az élelmiszerbolthoz ágaztak szét, a hosszabb vagy rövidebb, halvány vagy élénk színű karok között nem volt más, csak a félelem, a képtelenség, az álombeli vagy születésem előtti úr. Kétszer is átmentünk Silistrán, és izgalomba jöttünk, amikor felismertük a korábbi tengeri csillag közepén a csaknem ellenségesen pislákoló pontot. Régebben, ha anyám és apám kezét fogva felnéztem rájuk, pont a fejük fölött láttam a teliholdat, amitől leírhatatlan fényzöngében mentünk hazáig, óriási körfolyosók alatt, lehagytuk az óriási, félelmetes, élőnek tűnő szobrokat, csarnokokon haladtunk át, amelyekre még mindig emlékszem, de amelyeket sehová sem tudok elhelyezni. Milyen lenyűgözőek voltak, és mennyire kellett bíznom a szüleimben, hogy ne húzzam ki a kezem a kezükből és ne rohanjak el, üvöltve a borzalomtól, fölöttem az óriási teliholddal, a szobrok haragos pillantásától kísérve.

Csak akkor derült ki, hogy mi történt a vörös épület belsejében, amikor ha-zaértünk, illetve még akkor sem, csak este, amikor apám is megjött, a tányér csorbá fölötti beszédfoszlányokból, hogy a mester hogyan bontotta ki a szőnyeget, aztán sokáig hogy hallgatott, hogy telefonált, hogy csődült oda a többi szürke köpenyes, szemüveges elvtárs, hogy bámultak mogorván és bizalmatlanul a

CĂRTĂRESCU, Mircea
Sóvárgás
(Csiki László ford.)
Jelenkor, 1997

Vakvilág
(Csiki László ford.)
Jelenkor, 2000

Lulu
(Lövetei László ford.)
Gondolat, 2004

Miért szeretjük a nőket?
(Kosztai Gabriella ford.)
Jelenkor, 2007

Sárkányok
enciklopédiája
(Szócs Géza ford.)
Bookart, 2011

„A parazita”
(Csiki László ford.)
Magyar Lettre
Internationale, 25

„Felvonóház”
(Csiki László ford.)
Magyar Lettre
Internationale, 33